

IMLOGA OID MASHQLARNI O'RGATISHDA QIZIQARLI O'YINLARDAN FOYDALANISH

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6496312>

Tilavova M.

“BTM” kafedrasi katta o‘qituvchisi

Sapayeva B.

“BTM” kafedrasi katta o‘qituvchisi

Durdiyeva M.

Magistrant

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinflarda imloga oid malakalarni hosil qilishda grammatik o‘yinlarning roli masalasi yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: imlo, yozuv, ko‘nikma, malaka, imloviy malaka, grammatik o‘yin.

Аннотация: В данной статье освещен вопрос о роли грамматических игр в формировании орфографических навыков в начальных классах.

Ключевые слова: орфография, навыки, квалификация, орфографическая квалификация, грамматическая игра.

USING FUN GAMES TO TEACH SPELLING EXERCISES

Annotation: In this article, it is given the role of grammar games in developing spelling skills in primary school.

Keywords: spelling, writing, skill, skill, spelling skill, grammar game.

Imloviy malaka maxsus nutq malakasidir. To‘g‘ri yozuv – maxsus nutq faoliyati; yozuv ham murakkab harakat bo‘lib, uning asosida nutq yotadi. Imloviy malaka nutq faoliyatining komponenti sifatida gapni sintaktik jihatdan to‘g‘ri tuzish, so‘zni uslubiy aniq qo‘llashni ham o‘z ichiga oladi.

Imloviy malaka murakkab malaka bo‘lib, uzoq davom etadigan mashqlar jarayonida yaratiladi va so‘zni fonetik tomondan tahlil qilish, uning morfemik tarkibini aniqlash ko‘nikmasi kabilarga asoslanadi. Psixologiya malakani avtomatik harakat, ya‘ni mashqlar natijasida asta-sekin avtomatlashgan ongli harakat deb belgilaydi. Avtomatlashish o‘rganilgan imlo qoidasining oson yoki qiyinligiga bog‘liq. Imloviy malaka o‘z tabiati bilan

avtomatik hisoblanmaydi. Malaka asosiga qo'yilgan ko'nikma mustahkamlanadi, takomillashadi, yaxshilanadi (harakat tezlashadi, aniq va to'g'ri bo'la boshlaydi, ishonarli va tejamli bajariladi); shuning bilan birga, faoliyatning tuzilmasi qayta quriladi: mayda birlik bilan ishlash kengroq, butun, qo'shilgan birliklar bilan ishlashga o'tadi (masalan, so'zni harflab ko'chirish, bo'g'inlab ko'chirish bilan, keyin so'zni yaxlit ko'chirish bilan, so'ngra u gapni ko'chirish bilan almashadi). Bir imlo malakasi avtomatlashadi, imloga oid boshqa hodisa o'rganiladi va asta-sekin so'zni to'g'ri yozish malakasi hosil bo'ladi. Umuman olganda, yozuv murakkab harakat sifatida ongli jarayonligicha qoladi.

Imloviy malaka ongli nutq faoliyatining avtomatlashgan komponentidir. Faoliyat avtomatlashishi uchun uzoq vaqt davomida maqsadga qaratilgan mashqlar bajarib boriladi. Imloga oid mashqlar imloviy ziyraklik ko'nikmasini shakllantirishga, tegishli o'rinda qoidani tatbiq qilishga, mashqlarning qismlari o'rtasidagi bog'lanishni belgilash, ularni umumiy va yagona faoliyat tizimiga kiritishga, o'quvchilar uchun qoidaning mohiyatini aniqlash va uni shakllantirishga qaratiladi.

Hozirda maktablarda Milliy dasturning amalda qo'llanilishi asnosida o'quvchilar mustaqil fikrlashga ham o'rgatilib borilmoqda. Boshlang'ich sinflarda o'tkaziladigan grammatik o'yinlardan foydalanib, tovush va harflarni o'qish va yozishga, jummalarni to'g'ri tuzishga, erkin fikrlashga odatlantirib borish dars samaradorligini oshirishda asosiy rol o'ynaydi.

Xotira mashqi.

Boshlang'ich sinflarda yozuvda so'zning oxiridagi yoki o'rtasidagi harfni tashlab ketish hollari tez-tez uchraydi. Bu ko'plab o'qituvchilarni o'ylantiradigan muammo. Jumladan, har bir sinfni qabul qilib olganda o'quvchilardagi shu kamchilikni bartaraf etish maqsadida turli usullardan foydalaniladi. Shunday o'quvchilar borki, yozuvlari, harf unsurlarini yozishi talab darajasida bo'lsa-da, lekin harfni tashlab ketadi. Ulardagi muammoni bartaraf etish uchun, avvalo, kitob bilan ishlashga, ko'chiruv diktanti, mustaqil o'qish mashqlarini o'tkazishga e'tibor qaratish lozim. "Xotira mashqi" bu muammoni bartaraf etishda samarali usullardan biri. Bunda o'quvchilarga 3-5 ta so'z yozilgan plakat ko'rsatiladi. 2 daqiqadan so'ng so'zlarning usti yopiladi. O'quvchi o'ylab, xotirlab, boyagi plakatdagi so'zlarni daftoriga yozishi kerak. So'ng hamma o'quvchi yozib bo'lgach, plakatning usti ochiladi va bolalar unga qarab daftardagi so'zlarni tekshirishadilar. Bu o'quvchilarni diqqat-e'tiborli bo'lishga, harflarni tashlab ketmasdan xatosiz yozishga o'rgatadi. Sinfda buning uchun o'quvchilar alohida daftar tutishlari lozim.

Yil boshidanoq “Xotira mashqi”ni o‘tkazib, o‘quvchilardagi o‘zgarishni kuzatib borish kerak. Sezilarli o‘zgarishga erishgan o‘quvchini rag‘batlantirish lozim. Bundan tashqari “Yoddan yozish” mashqi ham samarali hisoblanadi. O‘quvchilar buni qiziqish bilan bajarishadi va she’rni yodlaganda ham finish belgilariga e’tiborli bo‘lishadi. Natijada o‘quvchilar o‘z xatosini o‘zi tushunib, keyinchalik uni takrorlamaslikka harakat qilishadi. Shuning uchun “Yoddan yozish” mashqida xatolarni tekshirish jarayonida o‘quvchilarning o‘zi amalga oshirsa, yaxshi natija beradi. Kitobdan ko‘chirish paytida ham o‘sha xatoni takrorlamaslikka harakat qiladi. Bu mashqlarni o‘tkazishga ko‘p emas, darsning 5 daqiqasi yetarli bo‘ladi.

“Bu meniki”

1-sinf dan boshlab o‘quvchilarni so‘zlarni tahlil qilishga o‘rgatib borish lozim, ya’ni analiz va sintez metodini bolalar yaxshi tushunishlari kerak. So‘zlarni o‘qiganda nechta tovush, nechta harf borligini turli o‘yinlar orqali o‘quvchilarga uqtirib borish lozim. Buning uchun “Bu meniki” o‘yidan samarali foydalanish mumkin. Bunda o‘qituvchi 1-guruhga 2 bo‘g‘inli va 5 ta harfdan iborat so‘zlarni aniqlashlarini topshirsa, 2-guruhga 3 bo‘g‘inli 6 ta harfdan iborat so‘zlarni topishni aytadi. O‘qituvchi goh 3 bo‘g‘inli, goh 2 bo‘g‘inli so‘zlarni aralashtirib aytadi. O‘quvchilar o‘zlariga tegishli bo‘g‘inli so‘zlarni daftarlariga yozib borishadi. O‘yin oxirida qaysi guruhda ko‘p xatolar aniqlansa, o‘sha guruh mag‘lub hisoblanadi. Bundan tashqari, harf tashlab yozish muammosini bartaraf etish uchun so‘zlarni to‘g‘ri o‘qishga o‘rgatish kerak. Diktant yozganda o‘quvchining so‘zlarni ichida takrorlab, shoshilmay yozishga undash lozim.

“Noto‘g‘ri jumla”

Bu o‘yin suratlar asosida o‘tkaziladi. O‘quvchini suratni tasvirlab berishi asnosida suratlarga tegishli bo‘lmagan jummalarni ham ishlatadi. O‘quvchilar ziyraklik bilan shu jummalarni topishlari lozim. O‘quvchilardan bu o‘yin davomida ziyraklik, sinchkovlik, kuzatuvchanlik va diqqat talab qilinadi. Ular suratni sinchkovlik bilan kuzatib turib, o‘qituvchining hikoyasini ham diqqat bilan tinglab turadilar. Har bir noto‘g‘ri jummalarni topa bilish ularning o‘ziga bo‘lgan ishonchini va darsga qiziqishini orttiradi. Bu o‘yindan faqat ona tili darslariga emas, darsdan tashqari mashg‘ulotlarga ham foydalanish mumkin.

“Harflarni top”

Bu o‘yinni og‘zaki o‘tkazish yoki rasmi testlarda tovushlarning o‘rnini topishda qo‘llaniladigan rangli to‘rtburchak qog‘ozchalar vositasida ham o‘tkazish mumkin. Bunda ikki xil rangda to‘rtburchak qog‘ozchalar olinadi. O‘qituvchi so‘zlarni o‘qiydi. O‘quvchilar esa mustaqil ravishda topish lozim

bo'lgan tovush o'rnini bir xil rangda qolgan tovushlar o'rnini ikkinchi xildagi qog'ozchalar bilan ko'rsatadilar. Masalan: "Ona" so'zidagi "a" tovushining o'rnini shunday ko'rsatadilar.

-

Yoki tovushlar tuzilishini chizib ko'rsatadilar

-

Bu o'yindan o'qituvchi o'quvchilarning savodini chiqarishda samarali usil sifatida foydalanishi mumkin.

Demak, boshlang'ich sinflarda o'quvchilarga imloga oid mashqlarni o'rgatishda grammatik o'yinlar nazariy va amaliy ahamiyatga egaligi bilan farqlanadi.

ADABIYOTLAR :

1. Qosimova K., Matchonov S. , G'ulomova X., Yo'ldasheva Sh., Sariyev Sh. Ona tili o'qitish metodikasi. -Toshkent, "Nosir", 2009.

2.Ziyodova T.O'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatish.- T,"O'qituvchi",2009.